

INTERVJU Z UNIVERZITETNIM PROFESORJEM, PISATELJEM IN AKADEMIKOM MATJAŽEM KMECLOM

Z Matjažem Kmeclom se je pogovarjal Aleksander Bjelčevič.

Priljubljenega profesorja, ki letos slavi 90 let, smo na kratko predstavili na uvodni strani revije, tu pa besedo prepuščamo njemu.

V Pismih slovenskemu prijatelju (str. 22) pravite, da niste pisatelj (»Za menoj lahko mirno zapišejo ... Tu leži M. K., ki ni bil v življenju nič, niti slovenski pisatelj ne«), za širšo publiko ste kulturni zgodovinar (neponovljivi *Zakladi Slovenije* so v angleščini in nemščini natisnjeni desetkrat), tudi vaša literarna zgodovina je kulturološka, in v zadnjih 15 letih žlahtnitelj vrtnic, prištejmo še ministra za kulturo – kaj od tega ste najbolj? Ali so glavni motivi vašega delovanja lepota in ljubezen do domovine in do svobode (o svobodi ste razmišljali že pri petih letih)?

Takratna samoopredelitev, ki jo omenjate, je bila pač ena od mojih »afnarij«; res je pa, da nisem hotel biti niti takrat niti nočem biti zdaj nekaj, kar se z vso samovšečnostjo množi več kot naglo. Beseda »pisatelj-ica« je danes samo še nečimrn in cenen okrasek; nič takega, kar je pomenila še v polpreteklosti in skozi vsa težavna desetletja slovenske narodne geneze. Torej nočem, da bi me sploh kdo imel za »pisatelja«. Sploh nočem biti nič od naštetega. Sem pač zmeraj delal tisto, kar mi je bilo pri srcu in se mi je zdelo smiselno. – Nikar pa me zdaj ne sprašujte, kaj je smiselno.

Kaj ste v mladosti brali, da ste šli študirat književnosti; katera literatura vas je oblikovala, kaj od tega bi brali še danes? Kaj ste brali po tem, ko ste odložili fakultetne obveznosti, kaj danes?

Kot otrok sem rasel med drugo svetovno vojno, pod nacizmom, v Radečah in onstran Save v Loki. Med prvim, kar smo pod okupacijo doživeli in smo občutili tudi otroci, je bilo surovo zatrtje vsega izrecno slovenskega, še posebej tiska. V radeško papirnico so hitro po okupaciji 1941 malone pod našim oknom dneve in tedne v »reciklažo« dovažali »vsebino« slovenskih knjižnic in še posebej »nevarne« celjske Mohorjeve družbe. Kot surovine pač, potiskane z jezikovno malovrednostjo. – Že pred vojno so nama z bratom starši vzgojno naročili *Naš rod* (bratu) in *Vrtec* (meni), oba sem vsakokrat, ko ju je prinesel poštar, požrl od prve do zadnje strani. Po okupaciji seveda ni bilo od tega nič. – Ko smo zbežali čez Savo (da nas ne bi izselili), smo dobili zasilno stanovanje v nekakšni pristavi tamkajšnje graščine in tam sem na podstrešju odkril pravi zaklad: tri zaboje starih časopisov in v njih vse mogoče – od *Zvončka* do *Ženskega sveta* (mislim, da se je tako imenoval naslovu primeren časopis). Vse tri sem potem ob skrivnem obiskovanju podstrešja predihal – spet od prvega do zadnjega in pri tem med drugim postal zagrizen jugoslovanski rojalist; med najdenim zakladom je bila namreč tudi »jugoslovenarska« Jadranska straža, ki je bila tako zelo vsejugoslovanska, da je pod geslom »ena država, ena domovina, en jezik« tiskala tudi slovenska besedila v cirilici (pozabljeno je skoraj, da so še po drugi svetovni vojni celo javni napisi krajev – na primer na železniških postajah – bili napisani v latinici in cirilici; med partizansko vojno, ki je zame bila sicer eno največjih dejanj v slovenski zgodovini, pa so tudi najmanjši zaselki imeli »odbore mest« namesto kraja – pač kot kroatizem/srbizem v imenu »bratstva-edinstva«/»bratstva-enotnosti« itd.) Jadranska straža je v tem smislu slavila jugoslovansko kraljevsko dinastijo, predvsem kralja Aleksandra, ki so ga malo prej ustrelili, in mladoletnega kralja Petra. V njunem imenu sem postal velik rodoljub, saj drugih simbolov rodoljubnosti takrat (še) nisem poznal. – Zdaj sem seveda lahko tudi obžaloval, da nisem že prej vedel za *Zvonček*, ki mi je v hipu postal zanimivejši od *Vrtca* in *Našega roda* skupaj. Potem je 1943. uspelo mami iz Ljubljane pretihotapiti Jalnovega *Ovčarja Marka* in *Trop brez zvoncev*, oboje se mi je zdelo nezaustavljivo privlačen literarni dobiček. – Preprosto; toda tako je bilo. V šoli sem jih dobil nekajkrat okrog ušes, ker sem govoril slovensko; v glavnem pa pouka sploh nismo imeli, ker smo veljali za banditengebiet. Bili smo polrazpuščena otroška »tolpa« in smo počeli vse drugo prej kot kaj pametnega. Zato se nikar ne čudite moji zgodnji bralni preproščini in temu primerni polpismenosti. – Po vojni smo bili najprej deležni sovjetske kulture (literarni vzorec: *Timur in njegova komanda* – knjižico sem dobil kot nagrado za odlične uspehe v šoli kakšne tri leta zapored, enkrat pa Seliškarjeve *Mule* – pač kot našo protiutež sovjetskemu Timurju). – Nato je sledilo veliko odkritje: v Velenju, kjer smo takrat živeli, je učitelj Mlinšek, vnet kulturni delavec, skozi vojno pretihotapil del predvojne javne knjižnice in zdaj ob nedeljah po maši iz njenih ostankov izposojal knjige, med njimi zbrane spise Karla Maya in kriminalke o doktorju Fumančuju, žametnih copatah (ali tako nekako) ipd. Naval mularije je bil

velik, čeprav je bil gospod Mlinšek zelo strog izposojevalec. – Tako nekako torej se je oblikovalo moje zgodnje literarno obzorje: zelo revno, čeprav nisem bil tega prav nič kriv. – In bistveno: ničesar od tega, kar sem z užitkom prebiral v mladih letih, zdajle ne bi več. Sem poskusil – vsaj z užitkom ne bi šlo.

Ste tudi jugoslavist, poznate vsaj še poljsko in rusko književnost – katere Slované naj mlajši slovenisti berejo? Pa glasbo imate radi, odraščali pa ste, ko sta v Slovenijo prodrli jazz in rock ...?

Malo preveč mi pripisujete. Res pa je, da sem precej natančno prebral tistih 300 ali 400 naslovov, ki nam jih je pri študiju srbokroatistike »naložil« profesor Štampar; s spremno literaturo vred. Ostalo pa: kakor kaj, vendar ničesar preveč.

Pravijo, da ste na začetku hoteli raziskovati Prešerna: v epohalni *Slovenski književnosti 1945–1965* ste temeljito obdelali mlade prozaiste; kasneje ste pisali o konstruktivizmu, 1990 o teoriji zvočne poezije – vendar pa pretežno o pripovedni prozi 19. stoletja. Kako je s tem?

Zanimalo me je vse mogoče; pravzaprav »po spisku« vse. Ne znam si predstavljati slavista, ki bi na primer puščal Prešerna ob strani. Ni fraza, če patetično rečem (seveda ne prvi), da se v njegovih verzih skriva pač slovensko vesoljstvo. Naiven, kot sem bil, sem ga tudi jaz takrat želel »vzeti v roke«, vendar sem kmalu videl, da bo bolje, če se umaknem (šele na stara leta sem ga potem skušal postaviti v – še en – evropski kontekst: na simbolni duhovni ravni v bližino renesančno srednjeveškega Abelarda in Heloize, problemsko pa v kontekst netelesne kastracije). – Izjemno me je zmeraj privlačila tudi praktična/šolska poetika z vsemi delovnimi orodji. Slovenci smo se sicer zapisali predvsem literarni zgodovini, v njej smo iskali svojo kulturno izvirnost, vendar smo se vsaj malo spogledovali tudi s tako imenovano literarno teorijo; je pa manjkal pač kak sistematičen pregled delovnih pojmov, vsaj za šolo. Tako sem sestavil *Malo literarno teorijo*, ki je prvič izšla 1976 in potem še nekajkrat. Ne bom rekel, da je bila kak »pulfer«, bila je bolj ko ne nekakšna sistematična kompilacija, ki pa je vsaj začasno zapolnila ustrezno generično luknjo v vedi. Meni je pomenila odvod ustreznega strokovnega zanimanja. V ta okvir gredo tudi kakšne drobne razprave, kakršne omenjate (o konstruktivizmu, o zvočni poeziji ipd.) – Tik pred drugo svetovno vojno je Anton Ocvirk iz Pariza prinesel tako imenovano komparativistično metodo v literarni vedi in jo uvedel kot odgovor na dotlej »uradno« prevladujoči pozitivistični historizem. Zvečine študentariji ni bilo prav jasno, kaj naj bi se primerjalo, Ocvirk – sicer izjemno razgledan in ob tem do nesramnosti ostrojezičen mož – pa je poskrbel, da je njegov seminar hkrati prišel na glas elitnosti, v primerjavi z »zaplankano« domorodnostjo slovenske literarne zgodovine svetovljanski; pri njem naj bi se študirala »svetovna književnost« (ne da bi kdo sploh kaj bolj natančno vedel, kaj to je). O literarni teoriji, ki naj bi na »komparativni« oziroma »svetovni književnosti« tudi domovala, pa ni bilo veliko govora. Iz Rusije je sicer v Ljubljano že pred drugo svetovno vojno prišel Aleksander Isačenko, ki je napisal luciden prikaz slovenskega verza,

metodološko utemeljen na ruskem formalizmu, toda potem se je že začela vojna, ki je pomenila globoko zajedo v dotlejšnjem razvoju – tudi v literarni vedi. Prijatelj je umrl že precej prej, Kidričev sin Boris se je posvetil partizanskemu osvobodilnemu boju, očeta-profesorja so zato nemudoma odpeljali v Begunje in je bil zelo blizu likvidacije; drugi »humanisti«, mlajši in tudi starejši, so se umaknili v (pol)ilegalo, starega Žigona je okupatorjeva soldateska ustrelila kar na cesti, to je znano; slovenistični seminar v poslopju NUK je postal celo nekakšno polskrivno središče podtalnega upora, večina vidnih slovenistov je bila v zaporih in koncentracijskih taboriščih. – Precej patetično, toda tako je bilo. Na Štajerskem je bilo še precej huje. – Po koncu vojne je bilo torej treba tudi študij slovenistike/slavistike postaviti na novo – za literarno vedo so to nalogo dobili Slodnjak, Boršnikova in Mirko Rupel; ko se je »politiki« zameril še Slodnjak in so ga zato odvrgli, je naloga ostala le še Marji Boršnikovi. Predvsem ona je poskrbela, da sta bila na hitro inavgurirana Boris Paternu in France Bernik, mene pa je – kot precej mlajšemu – kar v jugoslovansko vojsko, kjer sem služil redni rok (in bil v vojaške dokumente sicer že zapisan kot »polpismen profesor«), vprašala, ali bi bil pripravljen priti za asistenta. In sem prišel. – Prav takrat se je med mlajšo generacijo začel upor zoper »pozitivizem« – popisovalno faktografijo, kot metoda v literarni vedi se je začela skoraj kot čudežna beseda uveljavljati »interpretacija«, po možnosti z dodatkom »slogovna«, blagovno zaščitena z imenom Kayser in Staiger. V glavnem pa smo imeli s tem v misli nekakšen esejistični popis besedil. Naglo smo se odločili, da novi sodelavci katedre za začetek popišemo najnovejšo slovensko literaturo (1945–1965) – pač z nekaj manifestnega pridiha. Skoraj sočasno smo si morali razdeliti še delovna področja; in mi je pač pripadla slovenska pripovedna proza 19. – »klasičnega« – stoletja.

Del vaše generacije, ki je začela v 50-ih in 60-ih, je šel torej v globinsko branje in stilistično analizo, tudi Toporišič, vi pa v sociologijo literature in s tem odprli pot k obravnavi neambiciozne, trivialne, tudi substandardne (Knobl) literature – zakaj? In kakšno je bilo akademsko vzdušje, da so nastali taki in tolikšni premiki? Bila so tudi trenja (odšla sta Barbarič in Bernik, kaj pa Rotar?), objavljali ste predvsem v *Jeziku in slovstvu*.

K že omenjenim personalnim spremembam bi morali še kaj dodati; vsekakor je bila med najpomembnejšimi odločitve Dušana Pirjevca, da se iz politike preseli v literarno vedo. Pirjec ni bil kar tako: bil je visoko v vodstvenem vrhu povojne Jugoslavije-Slovenije, komisarsko prodoren retorik, razgledan, erudit z ustrežno »kinderštube«, kot rečejo Nemci; kot ugleden mož nove družbe je zelo hitro lahko šel študirat v Pariz in na Dunaj, kar po vojni nikakor ni bilo samoumevno. In seveda, bil je intelektualno zelo zmogljiv. Odločil se je za »elitni« študij pri Ocvirku in razmeroma naglo ustvaril obsežno študijo pod naslovom *Ivan Cankar in evropska literatura* ter že s singularnim poimenovanjem »evropska literatura« namesto množinskega »evropske literature« povedal, da pojmuje slovensko književnost kot imanentno, neločljivo »evropsko« (in ne morebiti obevropsko, drobnacionalno ali kaj takega); in da jo je zato treba brez dodatnih ozirov tako

tudi obravnavati, torej brez nacionalnih dodatkov ali popustov; po Ocvirkovo: v neposredni primerjavi. – Ščasoma je prišlo tudi do svojevrstne simbioze med odslavljenim Slodnjakom, prav tako izjemnim literarnim poznavalcem in zagnancem, pa ob tem »narodnjakom«, ampak precej bolj nerodnim retorikom, ter svetovljanskim Pirjevcem, ki mu je moral Slodnjak kakšno »komisarsko« reč takrat odpustiti – kar je tudi storil. Ob vsej različnosti sta se namreč izjemno spoštovala. (Za ponazoritev: ob začetku vojne je Slodnjak pri priči šel med jugoslovanske prostovoljce, Pirjavec pa med partizane, oba sta bila ob vsej različnosti tudi prepričana rodoljuba v najboljšem pomenu te besede; in oba z izjemnim znanjem ter skoraj erotičnim odnosom do slovenske »besedne umetnosti« in evropske kulture.)

Katerih svojih učiteljev se najraje spomnite? Kašen naj bo dober predavatelj in učitelj?

Učiteljev je v življenju veliko; najraje se seveda spominjam staršev, ki sta bila tudi po poklicu učitelja. Pripadala sta tisti nesrečni generaciji, ki je morala preživeti dve grozljivi svetovni vojni in še kaj zraven. Zelo sem cenil svojega gimnazijskega ravnatelja Tineta Orla; veliko hvaležnosti mi ostaja na dolgu nekdanjemu radijskemu dramaturgu Emilu Smasku in še vrsti drugih. Toda zdaj gotovo mislite na stroko; v njej pa stoji na prvem mestu Marja Boršnik – izrecno kot učiteljica, obenem pa kot načelna in izjemno človeška gospa/kolegica. (Vem, da bo ob tem kdo zavijal z očmi, ampak naj spomnim, da je kar nekaj literarnozgodovinskih zbornikov pripravila skupaj s študenti – na primer o Prežihu, Tavčarju – in da se je na predavanjih mirno posvetila tudi avtorjem, ki oblasti niso bili prav nič pri srcu – litotično rečeno – na primer Majcnu, Gradniku ipd.) – Ne bom še naprej našteval in utemeljeval – brez takšnih, ne ravno maloštevilnih ljudi bi vsi imeli precej bolj revno, prazno in nesrečno življenje. Slovenci smo zapovrh ob vsej svoji majhnosti še prekomerno zavisten in prepirljiv narod. – Ne zamerite, če ob tem umolknem. Sem pač precejšen del življenja zapravil v politiki, kjer se razmišlja drugače. Tam pa sem med drugim dojel tudi tisto, kar so stari Latinci poimenovali z reklom »drži dan«. Ali pa, kar se je Prešernu kazalo kot nespremenljiva dokončnost slehernosti (»je Bogomila šla domu k očeti, nič več se nista videla na sveti« – s Črtomirom).

V *Slovenskih postnih premišljevanjih* zavračate slovensko samopodobo kot lirskega, krepostnega, aseksualnega naroda, v knjigi *Tisoč let slovenske literature* poudarjate isto. Kritični ste do cankarjansko asteničnega sarkazma in podobno. Za kakšno življenjsko filozofijo gre?

Da ne bo pomote: Cankarja visoko cenim, najbrž mi tega ni treba posebej poudarjati, se mi pa pogosto zgodi, da se mi zazdi nekako zgubljen in da ob takih priložnostih hitro posnema samega sebe, da si postane nekakšno lastno pribežališče. In ga potem Slovenci posnemamo kot takšnega, ker je tako najlažje; spreminjamo ga v nekakšno formo in ob tem ne vidimo njegove resnično izjemne, skoraj samouničevalne družbenosti. To smo razredčili v nekaj citatnih fraz (»narod hlapcev« ipd.), ki jih ponavljamo do zguljenosti in izpraznjenosti. Potem pa hitro krenemo

k »mater je zatajil« in »skodelici kave«! – Še enkrat: Cankarjevi genialnosti ne sežemo Slovenci največkrat niti do kolen – vendar ga veliko preradi stlačimo v nekaj fraz, ki jih pobereмо kar iz njega samega. – Sicer pa ste že sami odgovorili na vse, kar vas v tej zvezi zanima: Nočem, da smo solzav, nekako pokvečen, prazno patetičen in prismojen narod, kot se pogosto lahko sklepa po pisanju naše »oficijalne«, etablirane literature. In seveda: vse prej smo kot »aseksualni«, brezgrešni in podobno. Smo, hvalabogu, zelo tako kot vsi drugi narodi. Seveda, ker smo majhni, zelo radi stopamo na prste – da bi bili večji in s tem bolj vidni. Sem gre tudi brezgrešnost. Drugače pa nismo ne posebno lirični in nič temu podobnega.

Taras Kermauner in Marko Juvan sta napisala, da v svojih dramah demitizirate našo ljudsko, zgodovinsko in književno mitologijo – kaj v Lepi Vidi, kaj v Bohinjski miniaturni o Črtomiru ... In zakaj?

Ker je zabavno in ker se za slehernim mitom skriva kakšna »krvava« in nerodna realnost, ki se je po možnosti sramujemo.

Naslov ene vaših knjig je *Od pridige do kriminalke*; v *Tisoč let slovenske literature* se ustavljate pri »drugoligaših« kot Funtek, Jaklič, jim celo brišete stigme, vseskozi pišete spremene besede neosrednjim pesnikom in pisateljem. Zakaj je manj stremljiva literatura pomembna? Je povezano s cenjenjem svobode, demokratičnosti, enakosti vseh družbenih slojev in njihovih potreb?

Zakaj pa ne, čeprav seveda literarna kvaliteta ni »demokratična«, kot pravite? – Če drugega ne, pa je tudi »drugoligaška« literatura dokument svoječasnega stanja duha, občasnih meril za to, kaj je literarno in kaj ne; kaj umetniško in kaj ne. Kriminalka na primer kaže na zmogljivost fabuliranja, saj je po svojem značaju obstojno odvisna od fabule/zgodbe; pridiga zelo prostodušno razkriva – med drugim – oficialnost moralnih prepovedi in priporočil ter s tem vsaj posredno vrednot. Naslov celote – *Od pridige do kriminalke* – skuša odmejiti skrajne meje našega duhovnega sveta, kot se kažejo v literaturi. Seveda je tak naslov plod sociološkega motrenja literature, priznam; naj se zdi komu še tako zastarelo in iz mode, je pač takšno. – Metode same po sebi niso ne zastarele ne moderne – so uporabne za raziskovanje literature, ali pa so bleferske. Kdo lahko brez slabe literarno-raziskovalne vesti reče, da je Kidričevo pozitivistično zbiranje najrazličnejših reči v zvezi s Prešernom manj tehtno in zastarelo od preostale prešerniane, pa če je ta oblečena v še tako »moderno« – recimo – hajdegerjanščino? Na drugačni ravni je pač – in prav nihče ne more trditi, kaj bo v rabi in zavesti dlje trajalo. – Tudi z literaturo je tako. Izidor Cankar je napisal enega najbolj tehtnih kratkih romanov (*S poti*), ni pa napisal nič biblično patetičnega – kot je to storil njegov bratranec – v katerem kotu naše zavesti je obstal?; saj ne boste hudi, če kar sam rečem, da daleč od pozlačenih literarnih prestolov. Podobnega je (tudi) v slovenski literaturi kar nekaj. Kje so na primer Vladimirja Levstika *Zapiski Tine Gramontove*? Ali pa – v svojem žanru – Robov *Deseti brat*? Ampak naj ne naštevam, ni vse zlato, kar se sveti; in: duhovnika ne naredi mašni plašč; tudi generala ne epolete.

Napisali ste sintetično zgodovino slovenskega slovstva, z *Zakladi Slovenije* in *Kratko kulturno zgodovino* pa sintetično kulturno zgodovino – kaj vas žene v sinteze, ki se jih mlajše generacije raziskovalcev bojijo?

Najbrž se jih ne bojijo, kot pravite. Prej bi rekel, da glede na vloženo delo in tudi tveganje te reči ne ponujajo kakšnega večjega zadovoljstva. So pa pri meni vzgibi za nastanek spisov, ki jih omenjate, bili različni: pri Zakladih (ki so v mnogočem kolektivno delo s ključnim deležem nedavno preminulega urednika Marjana Krušiča, ki je zanje zbral obširno delovno skupino) je bil to njihov rojstni čas; Slovenci smo prav takrat potrebovali primerno dozo samozavesti (kar je lepo razvidno iz mojega precej baročno okrancljanega sloga; Marjan Rožanc, ki me tudi sicer ni posebno maral, mi je ob priložnosti – mislim da v tej zvezi – navrgel, da sem »šema«). – *Kulturna zgodovina Slovencev* je pač bil poskus strnjene formulacije znanj in pogledov na to reč – seveda z neko povzjemajočo idejo. Mislim pa da se nekakšna intimna potreba po tovrstnem strnjevanju porodi z leti, ko popušča samokritičnost in narašča pozabljivost. Saj nisem edini te sorte. Poleg tega se k takšnemu podjetju rada pritakne še pedagoška somotivacija: če že hočeš kaj poučevati, je koristno imeti – vsaj skicirano – široko panoramsko ozadje kot nekakšno tablo, na katero pišeš in rišeš.

Podnaslov vaše zgodovine slovenskega slovstva je *Drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno ustvarjalnost* – v čem so drugačni? (Že obdobji ne delite po slogih, ampak po vsebini: Veselo prebujenje, Pok subjektivizma, Mistika ...)

Spis, ki ga imate v besedi, bi s težavo označil za »literarno zgodovino«; že vmešni naslovi za tako imenovana »obdobja« so esejistične narave, torej gre prej za literarnozgodovinski esej. Poimenovanja za posamična poglavja merijo pač na nekakšno generalno stanje duha, kakršno usmerja tudi vsakokratno literarno/slovstveno dejavnost. – V tem smislu je treba razumeti tudi podnaslov; jasno je, da naj bo vse, kar počnemo in izročamo javnosti, vsaj do neke mere izvirno, sicer z vso naglico degradira v manj kot šolsko »štancanje«. Seveda imate bolj kot prav, če ob tem pomislite, da je že izrecno zagotavljanje »drugačnosti« malo sumljivo. – Ampak, bog pomagaj: potem je pač treba brati in se prepričati, ali gre za prazno reklamo in širokoustenje. V vsakem primeru je tudi podnaslov v omenjenem primeru esejistične sorte, nič znanstveno eksaktnega.

»Če bi še enkrat izbiral svojo pot, bi bil samo gojitelj vrtnic« (Delo 7. 7. 2020). Bi res ne napisali dram, pa *Zakladov Slovenije*, pa ...? Saj ste po bistvu domoljub (iz Študentskega naselja so vas menda izključili zaradi nacionalizma), ki se že vse življenje ukvarja s književnostjo, jezikom, kulturo in politiko; brez tega bi vaše življenje ne bilo »neskončna slast, ki dela človeka sposobnega živeti vsak dan« (*Sprijatelji pod macesni*). Ko vam je Taras Kermauner rekel: »Kaj pa je življenje drugega kot to, da se rodimo, zrastemo, se zaljubimo, malo pojemo, popijemo, se poveselimo in na koncu umremo; ali ve o tem kdo kaj bistvenega več?«, ste s prstom pokazali nanj?

Taras Kermauner je bil premišljevalski neverjetnež z izjemnim spominom, vso slovensko dramatiko je imel v glavi in jo neprestano kombiniral; ne pretiravam, če rečem, da do zadnjega podeželskega dramatiškega pismouka. Nekaj časa sva se kar precej pogovarjala, zmeraj spet sva se vračala k smislu našega početja; rad je omenjal Dominika Smoleta, ki je s svojo *Antigono* obstal v vrhu naše dramatike, na koncu pa popolnoma resigniral in umolknil. Zato sem Tarasa ob priložnosti vprašal, zakaj pa on vse tisto, kar dela, počne, vendar se je odgovoru izognil. – Tisto z vrtnicami pa se iz mojih ust na prvi pogled sliši seveda precej naravarsko ali starinsko rousseaujevsko, mogoče celo objestno. Poskušal sem z zelo preprosto figuro povedati, da se ob žlahtnjenju/križanju vrtnic počutim še najbliže vesoljni uganki življenja; darvinizem je ena od mogočih razlag te uganke, vendar ostaja v območju povrhnjice, tako kot vse druge. Vsak vrtnični križanček odpira vprašanje znova in znova. In seveda sleherni človeško bitje. Da imamo očeta in mater – že že; da spremlja sleherno spočetje neizmerna slast in občutek vesoljnosti – prav tako. Toda v čem je človekov nastanek drugačen od vrtničnega? Ali od nastanka vesolja? »Veliki pok«: že že, toda kaj je bilo pred tem, da je sploh lahko tako na veliko počilo? In zakaj je hotelo počiti? In tako naprej – resda otročje, ampak bistveno. Ali ne? Saj je v literaturi in v slehernem človeškem početju podobno. Mogoče je krščanstvo/katolištvo prišlo najdlje, ko je razglasilo spolnost za grešno, ker predstavlja tekmovanje z Bogom v stvarjenju človeka in je v tem poniglavi višek objestnosti, obenem pa tudi – pri slehernem koitiranju – najbliže zadnjemu odgovoru. Res se mi naj oprosti sveta preproščina – toda vprašali ste me po vrtnicah in govorim o tem, da ima vsaka vrtnica svojega očeta in mamo, da vsaka zase ponavlja vesoljno vprašanje in vesoljni čudež, ki ga ljudje ne razumemo, se pa z njim od pamtiveka gnjavimo. Z mano vred. – Potem pa seveda veselje nad novimi oblikami in barvami. – V vulgarni vsakdanjosti ima zadeva čisto drugačne razsežnosti; če hočeš početi kaj takega, moraš najprej podedovati vsaj nekaj njiv dobre zemlje; potem veliko ljubega zdravja in potrpežljivosti – statistično velja, da se le na kakšnih 20.000 križanj »oglasijo« kakšna resnično drugačna roža; potem moraš nadaljevati z organizacijo in prodajo, da lahko z iztržkom reč nadaljuješ. In tako naprej – tako da je sleherno širokoustenje, kaj bi bil, če bi bil, res samo širokoustenje. Bi me pa veselilo; toda tudi kot popoldansko veselje je čisto lepa reč.

Že iz kratke predstavitve na spletni strani SAZU se vidi, da je bil tako vsestranski le še Valentin Stanič, morda Tavčar, Kermauner vas je primerjal s Kocbekom (te primerjave boste skromno zavrnil), v *Tisoč let z ljubeznijo* pišete, kako se je za narodov blagor razdajal Bevk, v *Pismih slovenskemu prijatelju* pravite, da se je vaš stari oče Čeh, živeč v Trstu in na Dunaju »odločil za slovenski način bivanja« – je vaše razdajanje za slovenski blagor v vzgoji in genih?

Prav imate – nobene od omenjenih primerjav ne maram, nočem biti komičen ponaredek samega sebe. – Na kratko: Sem pač »miteleвроpec« – v sledljivih genih moravsko-ljubljansko-nemško-italijansko-pohorsko-savinjski itd. bastard. Že to je prava zmeda, ni treba še več. Seveda to ne pomeni, da omenjene može spoštujem

kaj manj – dobesedno izjemni so, vsak posebej. Noro pa se mi zdi, primerjati se z njimi. – Ampak vseeno hvala za komplimente!

Vaš slog je edinstven (po enostavnosti me spominja na Kosmača), kramljajoč, zgodbarski, skladnja, besede in fraze so zmerno pogovorne, perspektiva je humorna/distancirana, v avtobiografskem pisanju polifonija in stalno menjavanje perspektiv ... Ta slog ni prišel spontano, zanj ste se morali potruditi? (So zadaj leposlovni vzori?) Čemu ta slog? Najbrž ne le zato, da niste dolgočasni, saj o rabi slovenščine pravite, da je to odgovornost in moralno vprašanje.

Ne vem, nisem nikoli razmišljal. Pišem kot pišem. In če je vsaj malo res, kar pravite, sem seveda lahko vesel, se pa na tej ravni nerad pogovarjam. Sam sebi se zazdim strašen snob. – Glede jezikovne morale pa naj spomnim, da sem tisto svojo »modrost« zapisal v odmevih našega osamosvajanja – ni pač naroda oziroma ustrezne skupnosti brez samozavesti, tudi jezikovne. To ni nacionalizem, temveč kulturna samozavest. Vse današnje čvekarije, kdo je bil zaslužen za našo končno osamosvojitev, se mi zdijo pač politični blef. Zgodba je nastajala skozi rodove, z brezštevilnimi žrtvami – z vztrajnim in postopnim vlaganjem, z ustreznim mero navdušenja in tudi s številnimi življenji »na oltarju domovine« – celo že veliko pred množično partizansčino, ki je bila na koncu vendarle odločilna.

Po kom imate pisateljski in govorniški talent in humor – po mami, ljubiteljski slikarki?

Ni da bi se hvalil ali hvalo stoično sprejemal: v nobenem primeru vsega tega tako in tako nimam na odmet; lahko pa neobremenjeno govorim o svojih daljnih moravskih sorodnikih, ki so se nasejali po Srednji Evropi. Neke pesniške prizadevnice s priimkom Macak je mogoče najti pri Čehih, verzekovca, ki se je podpisoval Matzak, pri Avstrijcih (ob robu: tudi mene so pod okupacijo v šoli zapisovali: Mathias Kmetzl). Kot ne tako daljnega sorodnika sem evidentiral romansko zvenечеga Josipa Nollija, pri katerem mi je najbolj všeč Levstikov pogled nanj – da je bil namreč strašen lenuh. Ampak vsi ti so pač nekakšna bižuterija za bolj ali manj prazen lišp. Vsekakor mi mati ostaja v najspoštljivejšem spominu: premogla je izjemen posluš, v roke je lahko vzela katerikoli instrument in je že igrala nanj; mislim, da je imela absolutni posluš, jaz pa sem skoraj brez njega. In še tega več. – Sploh pa je brskanje po tem, po kom ima človek kaj, precej bolj samovšečno, kot pa se zdi. In je nekoristno. Odvečno.

Od kod tolikšna ljubezen do koroških Slovencev in koroške književnosti, o katerih ste tako veliko pisali in še pišete?

Da sem začel o tem sploh pisati, je bil »kriv« Janko Messner – zelo nenavaden, uporen človek, zdaj žal že rajnki. Toda nekakšna podlaga je bila tudi od prej, iz družine; in celo širše – rodbine: moj priženjeni in zelo bližnji stric, celjski zgodovinar Janko Orožen, soproj očetove sestre – izjemen mož – je bil solunski

prostovoljec in potem s srbsko vojsko na predplebiscitnem Koroškem, tako da je bil zrak v širši rodbini dobesedno »okužen« z ustreznimi zgodbami. Po drugi svetovni vojni so starše že 1945. službeno premestili v Velenje, tam pa je živel spet precej unikaten mož, ki se je po koroškem plebiscitu zatekel v Jugoslavijo, ker se je pri znanem glasovanju preveč zavzemal zanjo (mimogrede: manj znano je, da je večina v tako imenovani coni B južno od Celovca takrat glasovala proti Avstriji), je to skoraj moral storiti; velikonemški nacionalizem se je preveč razdivjal. Stari učitelj, ki so ga leta 1941 nacisti seveda tudi med prvimi izgnali v Srbijo, je bil sijajen pripovedovalec in poln zgodb – iz plebiscitnih in tudi kasnejših časov, jaz pa sem ravnokar takoračil v drugo desetletje svojega življenja in sem ga noro poslušal. Približno tako, kot pravi Kosmač, da človek do dvajsetega leta živi, potem pa samo še prežvekuje, mi je ob njegovem pripovedovanju slovenska Koroška dokončno zlezla pod kožo. Učitelj Plaš – tako se je pisal – čeprav so ga nekako srbofilsko vsi klicali Miloš, je bil doma iz Žihpolj – ne bom se trudil z razlago, kje je to in kako se kliče po nemško, saj za žihpoljščino še današnji Korošci vsi dobro ne vedo, kje da je; na Koroškem pač, blizu Celovca. Bil je doma menda s precejšnje še (čisto) slovenske kmetije; starejši brat naj bi prevzel posestvo, zato so mlajšega, Mihaela/Miloša, dali v šole za učitelja; tu se je zelo trdno odločil za slovenstvo svojih prednikov in za besno bolečino ob bratovem zmeraj hujšem pogreznju v nemštvo – kar se slovenskemu življu tam dogaja vse do današnjih dni. – Tu si ne morem kaj, da ne bi izkoristil priložnosti in ne bi pritaknil nekakšne osebne »fusnote«: ko sem pred mnogimi leti zbiral gradivo za drobno antologijo slovenske povojne literature na Koroškem, sem v eseju Pavleta Zidarja *Karantanija* (1966) našel prepis ljudskih verzov z neke stare koroške hiše Ta hiša je moja,/ pa vendar moja ni ..., ki so se mi zazdeli tako patetično označevalni in preroško resnični, da sem jih postavil na čelo svojega cvetobera. Koroške Slovence so v zadnjem poldrugem stoletju kot sicer starodavne prebivalce te dežele »barbari s severa« izgnali iz njihovih domovanj, iz njihovega jezika in samospoštovanja (se opravičujem: te in takšne besede bi uporabil eden največjih slovenskih jezikovnih umetnikov današnjega časa, koroški Slovenec Florjan Lipuš). Oznacba se mi je zdela več kot dobra – dokler nisem začutil, da me Korošci v tej zvezi nekako nezaupljivo gledajo; moral sem temeljito vase, da sem doumel – pomen je lahko tudi drugačen od tistega v moji glavi: je skoraj govorjenje o nekakšni »večnostni« »pravici« prišlekov do koroške slovenske raje in njenih domovanj. – Ampak, to pa seveda ne! sem si rekel. Prebrati je treba na primer samo spomine Andreja Kokota – kakšne svinjarije je prinesel val severne »kulture« v te kraje: tu se je nabrala zbirka najbolj črnih, prav ogabnih krivic! Domala vse na hrbtih slovenskih ljudi. Zato zdaj izrecna beseda: Njihova »hiša« je samo njihova in nikogar drugega, naj so si jo »drugi« še tako krvavo v zadnjih stopetdesetih letih prisvajali in prepleškavali! Žal: Današnja Koroška je zato pač v veliki meri kulturna potvorba in svojevrstno pokopališče. – Toliko na kratko in v spominsko knjigo že zdavnaj minulega žihpoljskega učitelja Plaša. Da si vsaj malo olajšam dušo. – In navsezadnje: Kje pa se je pred mnogimi stoletji in vse do danes (iz)oblikovala slovenska kultura? Karantanci smo mi vsi – seveda ne noriški temveč slovenski! Tudi mi, tudi midva.

Kje ste našli anekdote v *Zakladih Slovenije*? (Recimo o Libeličanih: po plebiscitu so odhajajoči Avstrijci pobrali še gasilsko brizgalno in se z njo na glavnem trgu ustili, domači fantje so jo ponoči vzeli nazaj in pustili napis: »Gasili boste pa kar z odpetimi gatami!«) Tudi v literarnozgodovinskih knjigah pripovedujete pisateljske osebne zgodbe, zakaj?

Ne gre za kaj posebnega. Stari pridigarji so uporabljali tako imenovane eksemple (vzemite na primer Svetokriškega) – gre za zgodbe, ki po prijaznem in pogosto zabavnem obvozu sedejo v sprejemnikov um veliko bolj učinkovito od dokazovanja z matematično logiko. Pred časom so mladi zgodovinarji pri nas začeli z »zgodovino za vse« – nekaj podobnega; anekdotike niso puščali kot manjvredne robe pred vrati, ampak so se ji celo posvetili s posebno vnemo. Navsezadnje: Kdo pa pravi, da mora biti znanje brezpogojno svečano, megleno od lastne modrosti in čim bolj dolgočasno? Da moramo zraven zehati? Zgodovina že poimenovalno napoveduje, da se ukvarja z nečim, kar se je zgodilo; da je zato treba poznati najprej to, potem pa lahko na tej osnovi po mili volji filozofiraš, sociologiziraš, se dolgočasiš ali zabavaš; kar te je pač volja. – Eksemple/zgodbe pa je mogoče dobiti na vsakem koraku. Omenjate Libeliče in libeliške gasilce – mislim, da je njihovo zgodbo zapisala tamkajšnja takratna učiteljica Kos(ova).

Smem vprašati, katera svoja besedila najbolj cenite?

Seveda lahko vprašate. Vse se sme, nisem pa tiste sorte, da bi karkoli svojega občudoval.

Kaj kot pisatelj, teoretik in politik mislite o Nobelovi nagradi (Korošču) Handkeju? Je stereotip o ločevanju pisatelja od dela smiseln?

Oprostite, ne bodite hudi, ne bi v tem smislu nadaljeval. Kvadratura kroga in predvsem kavarniška tema. Nedvomno je Handke zanimiva osebnost; za nas, Slovence, še dodatno; tudi odličen literat, in ob tem velik provokator, nekakšen evropski »Braunov najmlajši«. Da se o njem prepirajo, se mi zdi pač predvsem zabavno.

Upokojili ste se že 1994, po tem pa napisali par radijskih iger, roman *Nini*, zgodovino slovenskega slovstva, Cobiss beleži 600 enot; ali je za upokojitev kak razlog, ki ga je fajn omeniti?

Razlog za upokojitev je bil preprost: na fakulteti so mi dali vedeti, da me ne rabijo več, sam pa sem tudi menil, da sem že dovolj postoril zanjo (navsezadnje sem bil nekaj malega tudi njen desetar/dekan, ko nihče drug s slavistike ni hotel biti) in za javnost ter da imam po vseh teh letih pravico do zasebnosti, kakršno status upokojenca zagotavlja. Preprosto kot le kaj.

Zakaj niste napisali klasične avtobiografije – v motu knjige *Sveti Lenart, vrtnice in gamsov skret* pišete, da »spomine pišejo ljudje, ki so prepričani, da so

odživeli pomembno življenje, vi pa pišete popolnoma nepomemben pogovor o življenju», toda vaša knjiga je davno razprodana – morda smo od pomembnega človeka pričakovali prav klasično avtobiografijo?

Še enkrat: Kdo pa pravi, da sem »pomemben človek«? »Pomembni ljudje« se gnetejo v politiki in pod žarometi. Poglejte, koliko glavnih osamosvojiteljev se je že doslej nabralo, pa je šele trideset let od zadnjih dejanj! En sam hrup in bobnanje po prsih. Zame je glavni osamosvojitelj en sam: slovenski ljudje skozi 2000 let. O podrobnostih piše in bo še pisala zgodovina, ne mi. – Vi ste alpinist in veste, koliko je vredna samota, ko je človek sam s seboj in mu »šepeta samo tišina« (po Avčinu), politika pa je pač hrup in prerivanje. Še zdaleč nisem bil edini, ki so ga »uradno« imeli za politika, pa je užival, kadar je lahko ure in dneve blodil po najbolj odročnih hribih (hvala bogu jih imamo dovolj, ne samo Šmarne gore in Triglava) in je tam kdaj pa kdaj celo srečal še kakšno sorodno dušo, »potrošnika« samote (smo pač potrošniška civilizacija), mogoče celo kakšnega podobno nesrečnega »politika« (na primer Lojzeta Udeteta). Kaj boš potem pisal »klasične« avtobiografije! – Ko smo kot politiki in vsi drugi dosegli etapni cilj – tako imenovano osamosvojitvev – v slabem in dobrem – je bila zame stvar končana; nastopili so drugi, precej pokradli, premoženja in zaslug; kar precej pa je seveda in hvalabogu tudi takih, ki se še naprej pošteno trudijo. In tako gredo stvari dalje. – Sem pa nekaj mozaične avtobiografije vseeno tudi napisal in zanjo za naslov nekaj malega okradel Kersnika (sem pač literarni zgodovinar): že pred dokončno državno osamosvojitvijo mi je Pavček pri Cankarjevi založbi natisnil *Slovenska postna premišljevanja*. Saj urednik sam ni čisto verjel, da je kaj vredno, toda to je bila takrat kurantna roba in je reč izšla celo v ponatisu. Sicer pa je znana nekakšna pogojna modrost, da vsi, ki pišemo, pišemo vse življenje svoj lastni življenjepis.

Nimate se za politika, ste pa v politiko kljub temu šli zaradi slabega financiranja kulture, ogroženosti jezika v vse bolj centralizirani Jugoslaviji, mednarodnega nespoštovanja; svoboda in usoda slovenstva sta ključna pojma knjige pogovorov s Kermaunerjem; od kod ta močna domovinska odgovornost?

Raje bi rekel odgovornost do lastne kulture. Od kod sem to vzel? Iz vse naše zgodovine, še posebej iz partizanstva. Ali imate še kje kakšen narod, ki je bil na (kulturno in siceršnjo) smrt obsojen in se je uprl z 12.000 pesmimi? S skrivnimi tiskarnami in znanstvenim institutom, gledališčem in radiom, s pesniki – naj ne naštevam, da ne bo slišati obrabljeno in kulturpropovsko. S tem smo se ohranjali; s Trubarjem in Prešernom, Cerkovno ordningo in Zdravljico; z zvestobo in prepričanjem. Res ne bi bil rad papagajsko slinast, toda tako je bilo od zmeraj. Koliko mladih, zvestih ljudi je padlo samo v zadnji (drugi svetovni) vojni – danes pa jih imamo kvečjemu za agitpropfuter, v možnost za medsebojno zmerjanje in sprenevedanje. – Zato tudi sem prepričan, da nam je ta naš današnji neoliberalistični red, ki temelji na pohlepu, požrtnosti, denarju in kolikšnosti kot glavnih gibalih družbe skrajno nevaren – čisto premalo nas je za tako reč. Z drugimi besedami: obstanemo lahko samo s pametjo, prepričanjem in zvestobo. Tako nas je naučila

zgodovina. V moderni vojni – bog varuj, da do nje sploh kdaj pride – smo lahko enakovredni s temi lastnostmi in s kibernetiko, ki temelji na pameti; ne z dvema letaloma, ki ju lahko v prve pol ure ali še prej sklatijo. – Tisto o financiranju kulture je prav tako precej obrabljen štos – kdaj in kje pa so po prepričanju tako imenovanih kulturnikov na tem področju dovolj plačani? Razglasíš se za kulturnika in javno razložiš, da si zato sicer nepogrešljiv temelj vsega, pa ti država vseeno ne da dovolj denarja. Mislim, da smo Slovenci raj za »kulturne« bleferje. – Vsem tistim, ki »kulture« nimajo za samopostrežne jasli in se pošteno trudijo z resnično ustvarjalnostjo, se ob teh besedah seveda opravičujem. Veliko jih je, se pa pač za njihovimi hrbti skriva tudi množica drugih.

V dopisovanju s Kermaunerjem, štiri leta pred razdružitvijo od Jugoslavije, ugotavljate krizo slovenskega načina bivanja, da se Slovenci bojimo svobode kot odgovornosti zase – ali se je v EU še bojimo?

Zdaj vidim »nevarnost« drugje, namreč v prepričanju, da smo poslej v svoji avtentičnosti/izvirnosti za zmeraj zavarovani; in bomo še posebno potem, ko bomo in če bomo zagotovili 2 % BDP za lastno vojsko. Pozabljamo, da smo se med drugo svetovno vojno, ko se je skoraj vsa Evropa (kasnejša EU) potuhnila od strahu, brez ficka vzdignili na lastne noge in storili za kasnejšo »Evropo« neizmerno več, kot bi kdo od takšnega narodiča pričakoval. V velikih spopadih že doslej ni bila edina valuta denar; in mislim, da tudi poslej ne bo, to si kaže zapomniti. Če bo seveda še enkrat prišlo do podobno vsečloveških spopadov in če nas ne bo človeška norija v nekem poblazenem trenutku razstrelila in ponižala v umazan in smrdljiv astralni oblak, »zgubljen v vesolju«. In bomo ostali samo še bogve komu priča, da smo nekoč bili.

Ljubezen do vrtnarjenja je od mame, dvoleten ste posmukali vse rože na domačem šolskem vrtu, v Postnih premišljevanjih ste lušno napisali, da vam je poglavitni mik slehernega mesta botanični vrt, od trgovin pa velike semenarne, v *Planinskem vestniku* pa, da ste rastišče kakšne rože, recimo rapontike pod vrhom Tičarice, obiskovali leto za letom – zakaj vam življenje rastlin toliko pomeni?

Ko se pogovarjam z njimi, nič ne jezikajo, to mi je že všeč. Drugače pa ne vem, zakaj. Všeč so mi pač, kar je res, je res. Že kar njihovo ime lahko: recimo triglavska neboglasnica.¹ Včasih sem jih slikal – s takratno predpotopno tehniko (predpotopno vsaj za današnje pojme), kar je zahtevalo zelo veliko potrpežljivosti, ob tem pa seveda intimne bližine in tišine. – Rojen sem bil v hribih, svetili smo si še s petrolejkami, otroci so tudi za božič pogosto hodili bos v šolo; vse je bilo eno samo veliko prostorje tišine in samote – in sem si ju prisvojil. Imam ju, preprosto, rad. Oboje pa je najčistejše v rožah. Lahko se vam zdi neumno, ampak tako pač je. – Toda so še druge stvari z vrtom; ne drži čisto, da me je nanj privezala samo mati. Starši so učiteljevali na podeželskih šolah; vsaka šola pa je imela svoj vrt – zaradi

¹ Fotografija neboglasnice je v prispevku Jože Miheliča. (Op. A. B.)

»praktičnega« šolanja kmečkih otrok in tudi njihovih staršev. Spominjam se, kako je oče ob šolskem dvorišču skupaj s kmeti gradil preprosto sušilnico sadja – mislim da so ga do tega pripravili na obveznih poletnih izpopolnjevanjih v Mariboru. Tam se je bržkone tudi »okužil« z zbirateljstvom vrtnic; nadebudnim hribovskim sirotam je odkupoval »divjake« – podlage, ki so mu jih prinašali iz »narave«, in jih cepil z žlahtnimi sortami, ki jih je (cepiče) nabiral po vsej Sloveniji. In tako naprej. – Naj dodam še literarno opombo: v slovenski književnosti najdete »mladinski roman« *Beli dvor* pisatelja Gustava Šiliha, ki je ves vrtnarski in me je v mladih letih dvojno navduševal – s svojo velenjsko-šaleško, domačo topografijo in z vrtnarsko napeto zgodbo.

Vaše nove sorte vrtnic se imenujejo Prešeren, Trubar, Ljubljana, Da Vinci, Čajkovski in Astrid Lindgren – zakaj Lindgren, Da Vinci, Čajkovski?

»Moji« sta od omenjenih samo Prešeren in Trubar – ti dve sem v resnici sam skrižal in odbral (da ne bi kdo mislil, da gre to lahko na hitro roko, trajalo je kar precej let in potrpežljivosti). Po svoje »slovenska« bi bila tudi še tretja, ki jo je kot spontano spremenjenko pod imenom Makalonca na samostojno pot poslala moja soproga – pač s pomočjo Jelene in Simona Škorjanca (sijajna štajerska vrtnarja), ki sta jih vse razmnožila in jih poslala v svet. – Druge sorte, ki jih omenjate, sem nekoč res zapisal kot primer, po kom vse so žlahtnitelji vrtnic svoje »otroke« imenovali, prihajajo pa iz velikih evropskih rožarskih hiš in ne iz moje skromne kajže. – Velikokrat je to tudi posel: da se ena od belo cvetočih rož imenuje po Ljubljani, je mesto »plačalo« s tem, da je odkupilo nekaj tisoč njenih sadik; vrtnica Portorož pa je imenovana tako, ker je od tam doma vplivna članica mednarodnega združenja vrtničarjev Breda Bavdaž Čopi, ki je to dosegla s svojim šarmom (pravzaprav je doma v Kopru, ampak Portorož/Portoroso se sliši bolj vrtnično in svetovljansko).

Literatura, rože, hribi – skupna jim je lepota: je lepota ena najpomembnejših reči v našem življenju? Kaj vas je v študijskih in poklicnih letih še zanimalo, ste sploh imeli kaj časa?

Seveda, jasno da je lepota ena najpomembnejših reči v našem življenju (Kersnik piše sicer v Mamonu, – zelo daljnovidno, da je to denar; torej – kakor kdo razume in jemlje). – Me je pa seveda zanimalo še marsikaj. Pred 70 leti sem na primer pomagal pri uvajanju rokometu pri nas; silil sem se v športu, čeprav imam prekratke roke in noge zanj, pač pa kar precej volje; prepeval sem v različnih zborih in se silil z basom, čeprav sem po naravi vse kaj drugega; zanimalo me je vse na tem svetu. Zdaj vse to naštevam samo zato, da bodo lahko tisti, ki me ne marajo, slavili in kazali s prstom: Tak je, vidite, imamo prav! Vse bi počel in vse na pol in zanikrno. – Bil sem, kot ste že omenili, tudi v politiki. Kolega iz študentskih let Jože Pučnik (čeprav sociolog) mi je nekoč pred davnimi leti vehementno razložil, da se družbeni sistemi lahko spreminjajo samo »od znotraj« in me je celo silil v »partijo«; pa ga (vsaj takrat) nisem ubogal. Kasneje sem videl, da je imel prav; najprej sem se »od znotraj« hotel prizadevati za status kulture, potem iz prepričanja, da

je pri nas smiselna samo politika, ki je stala za Milanom Kučanom (o tem sem še danes trdno prepričan). Takoj ko smo bistveno dosegli, sem se iz nje poslovil, kot sem že rekel. Potem pa sploh, ko se je začelo po Petrovčevih (Dragan Petrovec, Dnevnikov kolumnist) besedah množično preseljevanje iz Marxovega v božje naróčje; in seveda pljenje vsega, kar se je dalo ukrasti skupnosti. Od takrat me je tudi na tihem sram za »svoje« Slovence, ki jih sicer imam rad – in ki, mislim, da so v velikanski večini sicer dostojni, če ne kar sijajni (Cankar je oznanjal, da smo bili sicer samo v kmečkih uporih sami sebe vredni, jaz, ki sem preživel tudi drugo svetovno vojno, pa lahko mirno in s ponosom dodam partizanski vseljudski upor – čeprav smo že takrat in še bolj pozneje poskrbeli za kakšno veliko packo na njem).

Predsedovali ste svetu Triglavskega narodnega parka, nagovarjali ste Drnovška, naj vas nasledi. Zakaj je ta funkcija in sam TNP tako pomemben?

Vse, kar je s Triglavom v zvezi, je za nas emblematično, zaznamovalno. Nisem si tega izmislil sam, tudi nihče od nas ne, mi samo nadaljujemo, kar so smiselno in dobro zgradili oziroma ustvarili že naši predniki. Potem pa je tu tudi moderna ekološka misel, skrb za prihodnost kot skrb za preživetvene osnove, za »njivo«, na kateri rastemo. Spominjam se nekega zgodnjega prijateljevanja z vodstvom velikega nemškega narodnega parka; takrat smo omenili tudi možnost turističnega obiska v TNP, ob čemer so nas novi nemški prijatelji opozorili, naj se nikar nič ne bojimo zanj; preprosto so nas z mislijo na množično »polucijo« vprašali, ali imamo pod Triglavom dovolj stranišč za kaj takega; že če naredijo zelo malo reklame na robu Frankfurta za nas, bomo imeli v hipu množice pred vrati in bo hudo (tudi avtoceste so bile že zelo blizu, pred Karavankami). – Vse drugo je jasno. To, da sem ob izteku svojega predsedniškega mandata med drugimi za to reč nagovarjal (brez uspeha) tudi Drnovška kot vidnega osamosvojitvenega politika, se mi je zaradi vsega tega zdelo logično in »normalno« – Triglav in vse triglavsko gnezdi pač v osrčju naše resnične samostojnosti. Eden zgodnjih obiskovalcev vrha, preprost kaplan, je že pred 200 leti pustil v steklenici na vrhu listek s sporočilom: Sem bil tok kuražen! (da je namreč prilezel na vrh). Besede samozavesti! – Malo pa je bilo v ozadju mojega »tnpejevstva« tudi zasebnosti – neskončno rad sem se potepal po samotnih gorskih potjih in brezpotjih, zdel sem se nekakšen bližnjik tistemu prijaznemu »niču«.

Nazadnje pa, *S prijatelji pod macesni* je vsebinsko in slogovno enkraten in neponovljiv pojem planinskega pisanja – ali sme na Wikivir?

To boste seveda odločili drugi. – Marsikdo bo ob teh Vaših besedah šel v mrdo in rekel: kaj pa naklada! Jaz pa se bom seveda zahvalil za vašo prijaznost. V knjigi, ki jo omenjate, je nekaj preprostih spisov, ki so bili ob vseh siceršnjih alpinističnih in stezosledskih odličnostih številnih drugih piscev malo drugačni, zelo preprosti. (Celo kak star hribovski vic se najde vmes.) Večino jih je v *Planinskem vestniku* sicer že poprej objavil Tine Orel, pod svojo založniško skrb pa jih je pri mariborskih Obzorjih vzel kulturno široko odprti Dušan Drolc. Ne mislim, da gre za kakšno

epohalno reč, gre pač za drugačnost in za nekaj, kar je bilo bliže takrat aktualnemu intimizmu. – Pa tudi plezal nisem skoraj nikoli – edinkrat me je spravil čez Slovensko v triglavski severni steni fakultetni kolega in najin skupni prijatelj Stanko Klinar, znameniti gorohodec naše generacije. – Saj sem že rekel: hribovec sem po rojstvu in – verjemite – po samotarstvu. Ni moderno, grdo pa tudi ni. (Sicer pa: kakor kdo misli in počne.)